

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SİGARA BAĞIMLILIĞINDA SOSYAL ÖĞRENMENİN ROLÜ ÜZERİNE NİTEL BİR İNCELEME

A QUALITATIVE STUDY ON THE ROLE OF SOCIAL LEARNING IN CIGARETTE ADDICTION TO UNIVERSITY STUDENTS

Mehmet Enes SAĞAR¹

Öz

Bağımlılık yapan maddelerin en yaygınlarından biri de sigaradır. Sigara her geçen gün hem dünyada hem de ülkemizde hızlı bir biçimde yaygınlık kazanmaktadır. Bu bağlamda her yaş kesimi için önemli bir problem haline dönüşmüştür. Yaşam dönemleri bakımından her dönem için önemli bir sorun olmasına karşın gençlik dönemi sigaraya başlama ve bağımlılık bakımından daha riskli bir dönem olarak görülmektedir. Sigara bağımlılığında en riskli dönemlerden olan gençlik döneminde gençler sigara kullanımı davranışını çeşitli sebeplerle öğrenmektedirler. Bu öğrenme şekillerinden bir tanesi de sosyal öğrenme teorisi bağlamında model alma davranışı yolu ile öğrenmedir. Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin sigara kullanma davranışında sosyal öğrenmenin rolünün etkisini araştırmak için yapılmıştır. Araştırma 15 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilmiş bir nitel araştırmadır. Veri toplama aracı olarak görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Sonuçlar içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular şunlardır: Sigara ile tanışma yaşının genellikle lise yıllarında olduğu ancak ilköğretim yaşına kadar da düştüğü görülmüştür. Üniversite öğrencilerinin sigaraya başlama nedenleri arasında en fazla arkadaşların etkili olduğu, sigara kullanımının en çok arkadaş ortamında arttığı ve öğrencilerin sigara kullanımını model alma bağlamında en çok arkadaşlarından etkilendikleri bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Üniversite Öğrencileri, Sigara Bağımlılığı, Sosyal Öğrenme, Model Alma Davranışı.

Abstract

One of the most common addictive substances is cigarettes. Smoking is gaining widespread popularity both in the world and in our country every passing day. In this context, it has become an important problem for every age group. Although it is an important problem for each period in terms of life periods, the youth period is seen as a more risky period in terms of starting smoking and dependence. During the youth period, which is one of the most risky periods in cigarette addiction, young people learn cigarette use behavior with various reasons. One of these learning styles is learned through modeling behavior in the context of social learning theory. This study is conducted to investigate the role of social learning in smoking behavior of university students. There

¹ Öğr. Gör., Afyon Kocatepe Üniversitesi, mehmetenes15@gmail.com

search is a qualitative research carried out with 15 university students. The interview technique is used as a data collection tool. The results have been evaluated by content analysis. Findings from the study are: It is seen that the age of meeting with cigarettes is generally in high school years, but it also declined until primary school age. It is found that the most common reason of smoking initiation among the university students is peer influence, the smoking increased most in entourage and the students are most affected by taking the model of smoking.

Keywords: *University Students, Cigarette Addiction, Social Learning, Modeling Behavior.*

1. GİRİŞ

İnsan doğumundan itibaren gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemleri olmak üzere belli bir gelişim süreci içerisinde hayatını devam ettiren (Atkinson ve arkadaşları 1996) ve yaşamını toplum içinde sürdüren sosyal bir varlıktır (Bayhan, 1997). İnsanın gelişimini sürdürdüğü bu dönemleri Kulaksızoğlu (2000) çocukluk, ergenlik, yetişkinlik, orta yaşlılık, yaşlılık, ihtiyarlık olmak üzere altı dönemde incelerken, yine benzer bir biçimde Koç (2004) ise yaşam dönemlerini çocukluk, ergenlik-gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık şeklinde dört dönemde ele almaktadır.

Batı literatüründe “adolescent” diye isimlendirilen ve Latince “adolescere” fiilinin kökünden türeyerek; büyümek, olgunlaşmak anlamlarında olan ergen kelimesi literatürde; gençlik, adölesan, puberte gibi isimlerle de nitelendirilmektedir. Gençlik, biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal bağlamda bir gelişme ve olgunlaşmayı da içine alan çocukluktan erişkinliğe bir geçiş dönemidir (Yavuzer, 1999). Gençlik dönemi, biyolojik ve duygusal süreçlerde değişiklikler ile başlar ve cinsel ve biyolojik olgunluğa doğru ilerler, bireyin bağımsızlığını ve sosyal üretkenliğini kazanması ile sonlanır (Özbay ve Öztürk, 1992). Gençlik dönemi yaş aralıkları farklı coğrafyalara göre değişim göstermekte olup, yaş aralıkları esnek rakamlarla ifade edilmekte ve tam kesin sınırlarla olmamakla birlikte 12-21 yaş aralıklarını kapsamakta, Birleşmiş Milletler Örgütünün tanımına göre ise 15-25 yaşları arasında kabul edilmektedir (Yörükoğlu, 2007).

Genç yetişkinlik dönemi, gelişimsel krizlerin ve risklerin daha fazla olabileceği bir kimlik geliştirme dönemi olması sebebi ile içsel çatışmalar sık yaşanabilir ve risk etmenleri ile karşılaşılabilir. Bu durum gençleri riskli davranışlara sevk edebilmekte ve onları yardıma muhtaç duruma getirebilmektedir (Cimete, 2000).

Genç yetişkinlik döneminde bir kimlik arayışında olan gençler, kendilerine rol model arayışına girerler. Bu süreçte değişik kişilerin hareketlerini, tavırlarını ve davranışlarını taklit etme çabası içerisindedirler, bu bağlamda bir takım risk altında olup kendilerine yanlış modeller seçebilmektedirler (Yörükoğlu, 2007). Dolayısı ile model alma davranışı sonucunda gençler sigara veya çeşitli bağımlılık yapıcı maddelerin bağımlısı olma riski ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Peterson ve arkadaşları (2003) sigara içme, alkol veya madde kullanımını gençlik dönemindeki karşılaşılacak riskli davranışlar arasında değerlendirmektedirler. Gençlerde riskli davranışlardan olan sigara bağımlılığında gençlerin sigara içmesini etkileyen risk faktörleri ailenin sosyoekonomik durumu, kültürel özellikleri ve sigara içme durumlarına ek olarak arkadaşların etkisi, sevilen veya önemsenen kişilerin sigara içmesi, okuldaki başarısızlıklar, yalnızlık duygusu, alkol-uyuşturucu madde kullanımı ve stres gibi sosyal ve psikolojik etmenler şeklinde sıralanabilmektedir (Erbaydar, Lawrence, Dağlı, Hayran, Collishaw, 2005); (Pıçakçıefe, Keskinoğlu, Bayar, Bayar, 2007); (Özcebe, 2008). Bunun dışında sigara kullanımı gibi riskli davranışlar göstermenin en önemli faktörü psikolojik haz sağlayan nikotin maddesinden ileri gelmektedir (Bektaş ve Öztürk, 2012). Ayrıca araştırmalar gençlerin merak etme, arkadaş baskısı, kendini kanıtlamak, maddenin kendisini olgunlaştıracağını düşünmek, kendine güvensizlikten, yalnızlık duygusundan, sıkıntı duygularıyla başa çıkamamaktan ve başa çıkma yöntemlerini bilmemekten, başarı, performans, enerjiyi artırma, kilo verme ve

yaratıcılığı artırma isteğinden kaynaklanan faktörlerle sigara ile tanışmakta ve sigaraya başlamakta olduğunu ortaya koymaktadır (Ögel ve Tamar, 1997). Kulaksızoğlu (2001) ve Özlü (2002) ise gençlerin; özenti, gösteriş için, taklit amaçlı, büyüme veya özgürlük ifadesi olarak sigaraya başladığını ve ardından bağımlısı haline geldiklerini belirtmişlerdir.

Herken ve arkadaşları (2000) her geçen gün sigara tüketim oranının toplumlarda arttığına değinmekte ve gençlerin sigara kullanma davranışında model alma davranışının etkisi altında kaldıkları hususuna dikkat çekmektedirler. Sigara kullanımı ve bağımlılığına yönelik çalışmaların önemli bir kısmı, sosyal ve bilişsel öğrenme modellerine dayalı olarak sürdürülmektedir (Beck, Wright, Newman, Liese, 1993).

Özcebe'ye (2008) göre sigara kullanımında ve bağımlılığın gelişmesinde gençlerde sosyal öğrenme ve model alma davranışı olarak; aile üyelerinin özellikle de anne ve babaların sigara kullanarak çocuklarına rol model olması, çocukların sigaraya başlamasında ve bağımlılık geliştirmesinde büyük bir etki oluşturduğunu ve ayrıca medyada yayınlanan sigara reklamlarının ve bunun yanı sıra televizyon programlarında ve dizi, film gibi yapımlarda sigara kullanımına teşvik eden yayınların olmasının da ergenlerin sigarayla ilgili rol ve model almasında önemli bir faktör olduğunu belirtmektedir. Kaşıkçı (2014) ise; arkadaş ve arkadaş gruplarının etkisinin aileden de ön plana geçerek daha çok etkisinin olduğunu saptamıştır. Lahiri ve Song'da (2000) benzer şekilde gençlerde sigara bağımlılığında akran grubundan ve aileden model alma davranışının rolü olduğunu vurgulayarak sigara kullanımı ve bağımlılığı konusunda sosyal öğrenme ile model alma davranışının ilişkisine dikkat çekmektedirler.

Ülkemizde gerçekleştirilen bir araştırmada gençlerde sigara kullanımına başlama nedenleri olarak sosyal öğrenme ile bağlantılı olan özenti, arkadaş etkisi ve anne babayı model alma davranışlarından kaynaklı olduğu sonucuna varılmıştır (Ersoy, 2015). Genel olarak yukarıda sunulan ilgili literatürdeki araştırma bulgularının ışığında, sigara kullanımı ve bağımlılığı konusunda sosyal öğrenme ve model alma davranışının ilişkili olduğu sonucuna varılmaktadır. Ancak araştırmalarda hangi kaynakların gençlerin sigara bağımlılığında sosyal öğrenme olarak model alma davranışlarında daha fazla etkili olduğuna, gençlerin sigaraya başlama nedenlerine sebep olan faktörlere, hangi ortamların sigara kullanımını tetiklediğine, medyanın, sosyal çevrenin, cinsiyetin ve ebeveyn eğitim durumlarının sigaraya başlamada ve model alma davranışına etkisine dair kapsamlı bilgilere pek fazla rastlanamamıştır. Bu sebeple bu araştırmaya ihtiyaç duyulmuştur.

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin sigara bağımlılığında sosyal öğrenmenin rolüne ilişkin görüşlerinin incelenmesidir. Bu çalışma doğrultusunda öğrencilerin sigara ile tanışma öyküleri, sigara kullanmayı tercih ettikleri ortamlar, sigara kullanımında model alınan kişiler, sigara kullanımında çevrenin, cinsiyetin ve ebeveynlerin eğitim düzeyleri odak grup görüşmesi ile derinlemesine araştırılmıştır.

2. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde çalışma grubu, çalışmada kullanılan veri toplama aracı, verilerin toplanması ve analizine yer verilmektedir.

Araştırma Türü

Araştırma nitel bir çalışma olup, yarı yapılandırılmış görüşme formu ile veriler toplanmıştır. Gençlerin sigara bağımlılığında sosyal öğrenmenin rolü hakkında derinlemesine bilgi edinmek amacıyla sosyal bir olguyu ayrıntılı bir şekilde incelemeye ve derinlemesine anlamlandırmaya çalışan nitel bir durum çalışmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmada derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırmada uygun örnekleme yolu izlenmiştir. Bu örnekleme yolunun seçilmesinde zaman, ekonomiklik ve iş yükünü azaltmak amaçlanmıştır (Büyüköztürk ve arkadaşları, 2009). Bu doğrultuda görüşmeler, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Çay Meslek Yüksekokulu'na devam eden sigara bağımlısı 15 üniversite öğrencisi araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Araştırma etiği çerçevesinde katılımcıların isimleri kullanılmamıştır. Bu nedenle sigara bağımlısı gençlerden erkekler; E1, E2, E3, E4, E5, E6, E7, E8, E9 şeklinde; kızlar; K1, K2, K3, K4, K5, K6 şeklinde kodlar ile isimlendirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma ile ilgili nitel veriler araştırmacı tarafından hazırlanmış 8 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmıştır. Görüşme formunun geliştirilmesi sürecinde önce ilgili alan yazın taranarak araştırma alanı ile ilgili genel bilgiler toplanmıştır. Bu bilgilerden yararlanarak açık uçlu sorulardan oluşan bir soru havuzu oluşturulmuştur. Daha sonra bu sorular taranarak ilk hazırlanan görüşme formu 12 soru ile hazırlanmıştır. Bu oluşturulan form uzman görüşüne başvurulmadan önce 2 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Bu aşamadan sonra eğitim bilimleri alanında bir uzmanın görüşleri de alınarak, görüşme formunda gerekli değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişikliklerden sonra görüşme formu 8 soru içerecek şekilde tekrar düzenlenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu pilot uygulama olarak dört üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Pilot uygulamada yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara verdikleri yanıtlar doğrultusunda ölçme aracının araştırma için gerekli verileri toplayabileceği düşüncesine ulaşılmıştır.

Bu çalışma Afyon Kocatepe Üniversitesi, Çay Meslek Yüksekokulu'na devam eden sigara bağımlısı 15 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılmadan önce telefonla ulaşılarak randevu alınmıştır. Araştırmacının katılımcılarla yüz yüze gerçekleştirdiği görüşmeler, ses kayıt cihazı ile katılımcıların onayı alınarak kaydedilmiştir. Görüşmeler grup görüşme şeklinde olup, iki grup halinde ayrı ayrı yapılmış ve görüşmeler yaklaşık 50-55 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırmada gençlerden elde edilen verilerin analizinde içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. İçerik analizi, belirli kurallara göre kodlamalar yapılarak, bir metnin bazı sözcüklerinin daha içerik kategorileri ile özetlendiği bir teknik olarak belirtilmektedir (Büyüköztürk ve arkadaşları, 2009). Analiz sürecinde öncelikle, görüşme kayıtları ve yazılı formlar deşifre edilip çözümlenmeler bunlara göre yapılmıştır.

3. BULGULAR

A.Üniversite Öğrencilerinin Sigara İle Tanışma Yaşları Ve Öyküleri

Üniversite öğrencilerinin sigara kullanımında sosyal öğrenmenin etkisini incelemek amacıyla yöneltilen “Sigara İle Tanışma Öykünüzü Anlatır Mısınız ?” sorusuna verdikleri cevaplar kategorilere ayrılmış ve her bir öğrencinin sigara ile tanışma ortamları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Sigara ile Tanışma Ortamları

Katılımcılar	K 1	K 2	K 3	K 4	K 5	K 6	E 1	E 2	E 3	E 4	E 5	E 6	E 7	E 8	E 9
Merak/Deneme						X		X							
Arkadaş Ortamı		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Aile Ortamı	X									X					
Bir gruba ait olma ihtiyacı			X						X	X					
Psikolojik veya Ailevi sorunlar	X		X				X				X				
Çevre Etkisi							X								
Sınav Stresi									X						

Tablo incelendiğinde sigara ile tanışma yaşının genellikle lise yıllarında olduğu ancak ilköğretim yaşına kadar da düştüğü görülmektedir. Odak grup görüşmeleri analiz edildiğinde öğrencilerin genellikle ergenlik yıllarında çeşitli sebeplerle sigara kullanmaya başladıkları görülmektedir. Bu sebepler kategorileştirildiğinde öğrencilerin sigara ile tanışmasında birinci sırada yer alan arkadaş ortamını (f= 14) sırasıyla psikolojik veya ailevi sorunlar (f= 4), aile ortamı (f=2), merak/ deneme (f=2) ,bir gruba ait olma ihtiyacı(f=3),çevre etkisi (f=1) sınav stresi (f=1) nin takip ettiği görülmektedir.

Arkadaş ortamında sigara kullanmaya başlamanın nedenleri araştırıldığında arkadaş tarafından dışlanma korkusu ve arkadaşlar tarafından deneme ortamının sunulmasının etkili olduğu görülmektedir. Özellikle arkadaşlar arasında “bir tane iç al ya“, “bir şey olmaz bir kereden” gibi söylemlerin öğrencilerin sigaraya başlamalarında etkili olduğu söylenebilir. Dışlanma korkusu ve deneme ortamının sunulmasına yönelik ifadelerle ilişkin örnek ifadeleri şöyledir:

K2 kişisi: “Ben aslında sigardan nefret ederek büyüdüm. Babam 40 yıl sigara içmiş ve ailede ilk içen oydu. Tam böyle babama sigarayı bıraktırdım derken sonra arkadaş ortamına girdim. Ergenliğin ilk başlarında böyle şey içmeyen çok ilginç bulunuyor arkadaş çevresinde. Hani bu şey vardır: “Süt çocuğu” diye bende ona aldanarak artık “süt çocuğu olmayacağım”. Diyerek başladım. Eskisi gibi hani o şekilde başladım.”

E2 kişisi: “Lise yıllarının başlarında arkadaşlarla işte. Sigara içmiyordum aslında Sigaranın daha ne olduğunu bile bilmiyordum. Ağzımıza falan almadık. Çok da sevmezdim. Dumanı bile insanı boğuyordu yani. Sonra dedik bir alalım falan sonra aldık. İçiyorduk güzel güzel derken , sonra alıştık. Alışınca tabi paket almak zorunda kaldık.”

K3 kişisi: ”Ergenliğin ilk başlarında arkadaş çevresinde böyle bir şey içmeyen kişiyi ilginç buluyorlar. Ve tabiri caizse böyle kişilere “süt çocuğu “ diye adlandırıyorlardı. Bende buna istinaden ben süt çocuğu değilim diyerek ve gruba ait olmak amacıyla sigaraya başladım.”

Arkadaş ortamının yanı sıra kişinin bir gruba ait olma ihtiyacı yaşanan sınav stresi ve ailevi/ psikolojik sorunların çözümünde sigaranın çare bulucu olarak görülmesi, aile içinde sigara kullanan kişilerin bulunması ve onlar için özendirici olması sigara ile tanışmayı kolaylaştırmış diğer etkenler olabilir. Sigara kullanımında etkili olan diğer kategorilerle ilgili ifadeler şöyledir:

K1 kişisi: “Yani ailemde de akrabalarım içinde de içmeyen çok az kişi var. İster istemez bu da beni tetikledi. Başlangıçta sigaranın adını ağzına almayan bir insandım. Hani insanın bilinçaltına yerleşiyor ve bir zaman sonra doğrudan başlıyorsun yani. İster istemez başlıyorsun, psikolojik olarak.”

E4 kişisi:“6.-7. Sınıflarda sigaraya başladım. Bulduğum arkadaş grubum içiyordu o gruba ait olmak için sigaraya başladım. Ondan sonra ailevi sorunlar da yaşandı. Hani iyi bir şey sandım. Sorunu çözer ya da sorunu bastırır diyerek içmeye başladım. Sonra zaman geçtikçe dersler konusunda da sınav baskısı vardı. Ailenin sürekli ders çalış, ders çalış diyerek baskı yapması sonucunda sigaraya yönelmem daha da arttı.”

E3 kişisi:“Sigara ile 4 yıl önce arkadaş ortamında tanıştım. Bana uzattılar. Bir seferden bir şey olmaz şeklinde. Zaten ailemde içiyordu. Herkes içiyordu. Biraz onları örnek aldım. İlk önce istemiyordum karşı çıkıyordum. Babama, abime, ablama. İlk önce tiksiniyordum da sonra ben de alıştığımı fark ettim. 4 yıldır kullanıyorum. Sürekli arkadaş ortamından kopmamak için. Çünkü içmediğimde dışlanıyordum. Hani biz çıkıyoruz dışarı. Sigara içmeyen sen de geliyor musun? Benim gelmeme gerek yok tarzında şeyler oluyordu. Ben de arkadaş ortamından kopmamak için sigaraya bu şekilde alıştım.

B. Üniversite Öğrencilerinin Sigarayı Kullandıkları Ortamlar

Üniversite öğrencilerinin sigara kullanımında sosyal öğrenmenin etkisini incelemek amacıyla yöneltilen “Sigarayı Hangi Ortamlarda Daha Çok İçiyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar kategorilere ayrılmış ve her bir öğrencinin sigarayı en çok kullandığı ortamlar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Sigarayı En Çok Kullandıkları Ortamlar.

Katılımcılar	K 1	K 2	K 3	K 4	K 5	K 6	E 1	E 2	E 3	E 4	E 5	E 6	E 7	E 8	E 9
Arkadaş Ortamı	X	X	X					X	X			X			X
Alkol ve Müzikli Ortam							X				X				
Stresli Ortamlar				X	X					X					X

Tablo incelendiğinde öğrencilerin sigarayı en çok kullandıkları ortamlar genellikle arkadaş ortamı olduğu gözlemlenmiştir. Öğrencilerin cevapları kategorileştirildiğinde öğrencilerin sigarayı en çok kullandıkları ortam birinci sırada yer alan arkadaş ortamını (f=7) sırasıyla stresli ortamın (f=4), alkol veya müzikli ortamın (f=2) takip ettiği görülmektedir.

Öğrencilerin sigarayı en çok arkadaş ortamında kullanmalarının sebepleri araştırıldığında arkadaşlarının sigara içmesi ve kişinin buna özenmesi, vakit geçirme gereksinimi, alkol ya da müzikli ortamlarını kişiyi sigara içmeye yöneltmesi, kişinin kendini stresli veya mutsuz, yalnız hissettiği zaman sığınacağı liman olması, ailenin yanında sigara içilmesi hoş karşılanmadığı için kişi arkadaşlarının yanında daha rahat sigara içebildiği için genellikle arkadaş ortamı tercih edilmiştir.

Arkadaş ortamı, stres, alkol veya müzikli ortamların neden tercih edildiğine ilişkin örneklere şu ifadeler temsil gösterilebilir:

K2 kişisi: “En çok arkadaş ortamında içiyorum. Bir yere oturduğunda o sigara illa ki masanın üzerinde olacak. Sürekli içeceksin. Sınav zamanlarında ve çok stresli olduğum anlarda çok gidiyor. Evde de içeceğim lakin babamın bilmemesi ve bilse tepki vereceğinden babamın uyuduğu saatlerde alarm kurup o saatte kalkıp içtiğimde oluyor. Aslında her ortamda içiliyor. Ama arkadaş ortamı biraz daha fazla. İçiliyor.”

Müzikli Ortam:

E1 kişisi:“Ben müzik dinlemeyi çok severim. Saz da çalıyorum. Genelde müzik dinlediğim zaman sigara içmeyi mecburi görüyorum. Yani müzikli ortamlar beni etkiliyor.”

Alkollü ortamı tercih eden öğrencilerin görüşleri:

E5 kişisi: “Alkollü ortamlarda daha çok içiyorum. Alkollü ortamlar beni sigara içmeye daha çok yönlendiriyor.”

Stresli ortamları tercih eden öğrencilerin görüşleri:

E9 kişisi:“Arkadaş ortamlarında ve sinir stres beni etkilediği için çareyi sigarada arıyorum. Buda benim sigara içme sıklığımı arttırıyor. Stresli ortamlar beni etkiliyor.”

C. Üniversite Öğrencilerinin Sigara Kullanımında Medyadan Birisini Model Alıp Almadıkları Etkisi

Üniversite öğrencilerinin sigara kullanımında sosyal öğrenmenin etkisini incelemek amacıyla yöneltilen “Sigara Kullanımında Medyadan Birisini Model Almakta Mısınız?” sorusuna verdikleri cevaplar kategorilere ayrılmış ve her bir öğrencinin sigara kullanımında medyadan birisini model alma faktörü Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Sigara Kullanımında Medyadan Birisinin Model Alınması

Katılımcılar	K 1	K 2	K 3	K 4	K 5	K 6	E 1	E 2	E 3	E 4	E 5	E 6	E 7	E 8	E 9
Medyadan model almaktayım.			X				X			X					
Medyadan model almamaktayım.	X	X		X	X	X		X	X		X	X	X	X	

Tablo incelendiğinde öğrencilerin medyadan model alma özellikleri odak grup görüşmeleri analiz edildiğinde, genellikle öğrencilerin model almadıkları gözlemlenmiştir. Bu özellikler kategorileştirildiğinde medyadan model almamaktayım (f=11) kategorisini medyadan model almaktayım ifadesini (f=4) takip etmektedir.

Model almamaktayım görüşlerine ait ifadeler şunlardır:

K2 kişisi:“Bana medyanın etkisi olmadı. Daha çok önleyici şeyler olduğu için medya beni teşvik etmedi.”

K4 kişisi:“Ortaokul yıllarımda ne illet diyordum. Başlamam diyordum. Çok büyük konuşmuşum dediğim gibi. Arkadaş ortamı falan. Babam da içiyor. Olsa olsa aileden model alırım. Medyadan etkilenmedim herhangi bir karaktere de özenmedim.”

Model almaktayım ifadelerine ilişkin öğrencilerin ifadeleri şunlardır:

K3 kişisi:“Ben medyadan tam olarak model olmasa da özendiğim bir kaç şey oldu. Mesela ‘Konstantin’ diye bir film vardı. Orada başkahraman sürekli sigara içer. Ben onu izlediğimde o zaman bana havalı bir şey geldi. Oda beni özendirdi.”

E1 kişisi:“Hocam 'Kurtlar Vadisi'ni örnek verebilirim. 2003’te başlamış bir dizi. Eski bölümlerine bakıyorum. Dizi de fark ettiğim sigara içmeyen yok yani. Bu da bana büyük etken oldu.

Öğrencilerin ifadeleri incelendiğinde bazı film karakteri ile kendilerini özdeşleştirdikleri görülmektedir:

E2 kişisi:“Benim sigaraya başlamamın medyayla alakası var. İzlediğim diziler beni sigara içmeye özendirdi. Örneğin Behzat Ç. Var. Beni o karakter çok özendirdi. Bunun yanında yabancı dizilerde var.”

E3 kişisi:“Ben de Behzat Ç. Hayranıyım. Bu diziyi çok seviyorum. Ve oradaki oyuncuları kendime idol olarak gördüm. Erdal Beşikçi oğlu, İnanç Konukçu, Nejat İşler olsun filmlerinde sürekli sigara içiyorlar. Filmlerde hüzünlü sahneler olduğunda ben de kendim yakıp sigara içiyorum. İzlediğim bir bölümde 4-5 hatta ona kadar çıkıyor içtiğim sigara. Yabancı dizi “Breaking bad” “Jessi” karakteri de çok hoşuma gidiyor. Örnek alıyorum medyadan.”

D. Öğrencilerin Sigara kullanımında Aileden Model Alınması

Üniversite öğrencilerinin sigara kullanımında sosyal öğrenmenin etkisini incelemek amacıyla yöneltilen “Sigara Kullanımında Aileden birisini Model Almakta Mısınız?” sorusuna verdikleri cevaplar kategorilere ayrılmış ve her bir öğrencinin sigara kullanımında aileden birisinin model alınması faktörü Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Sigara Kullanımında Aileden Birisinin Model Alınması

Katılımcılar	K 1	K 2	K 3	K 4	K 5	K 6	E 1	E 2	E 3	E 4	E 5	E 6	E 7	E 8	E 9
Aileden model almaktayım.	X	X		X	X	X			X		X	X	X	X	X
Aileden model almamaktayım.			X				X	X		X					

Tablo 4 incelendiğinde; öğrencilerin daha çok aileden etkilendikleri aşikârdır. Tablodaki bu veriler kategorileştirildiğinde sigara kullanımında aileden birisini model alması (f=11) kategorisinin aileden model almamaktayım ifadesini (f=4)'ü takip ettiği görülmektedir.

Model almaktayım ifadesine katılan öğrencilerin ifadeleri şunlardır:

E5 kişisi: “Bende babamı model aldım.Bunu babam içiyorsa kötü değildir kanısına vardım. Ve sigara içmeye başladım.”

K2 kişisi:“Bense dayımı çok seviyorum ve dayımın sigara içişini de çok severim. Babam yerine koyarım dayımı, dayım içince benim daha çok içesim geliyor. Onu model olarak görüyorum. O bırakmadığı sürece ben de bırakmam.”

Model almamaktayım görüşüne katılan öğrencilerin ifadeleri ise şunlardır:

K3 kişisi:“Ben başlarken ailemden herhangi bir model almadım. Vicdanen kendimi rahatlatmak için; babam da içiyordu, abim de içiyor diye vicdanen kendimi rahatlatıyorum.”

E2 kişisi: “Ailemde kimse içmiyor. Sülalemde bir dayım bir de eniştem içer. Ailem sevmez, örnek aldığım kimse yok.”

E. Sigara Kullanımında Arkadaşlardan Model Alma

Üniversite öğrencilerinin sigara kullanımında sosyal öğrenmenin etkisini incelemek amacıyla yöneltilen “Sigara Kullanımında Arkadaşlarımızı Model Almakta Mısınız?” sorusuna verdikleri cevaplar kategorilere ayrılmış ve her bir öğrencinin sigara kullanımında arkadaşlarından model alma faktörleri Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Sigara Kullanımında Arkadaşlardan Model Alınması

Katılımcılar	K 1	K 2	K 3	K 4	K 5	K 6	E 1	E 2	E 3	E 4	E 5	E 6	E 7	E 8	E 9
Arkadaşlarım beni etkiliyor. Model alıyorum.	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Tablo 5 ‘te görüldüğü üzere öğrencilerin sigara kullanımında arkadaşlarından oldukça etkilendikleri görülmüştür. Bu bağlamda öğrencilerin en çok arkadaşlarını model aldıklarını söylenebilir.

Bu görüşe ilişkin öğrencilerin ifadeleri:

K3 kişisi:“Zaten arkadaş ortamıyla başlıyoruz. Tabi ki arkadaş ortamı en fazla. Evde üç tane içiyorsam okula gelince 6-7’yi buluyor. Yemekten sonra olmazsa olmazım tabi ki. Her türlü ortam, her türlü arkadaşlık, yalnızlıkta çok içirtiyor.”

K2 kişisi: “En çok arkadaş ortamında içiyorum. Bir yere oturduğunda o sigara illa ki masanın üzerinde olacak. Sürekli içeceksin. Sınav zamanlarında ve çok stresli olduğum anlarda çok gidiyor. Evde de içeceğim lakin babamın bilmemesi ve bilse tepki vereceğinden babamın uyuduğu saatlerde alarm kurup o saatte kalkıp içtiğimde oluyor. Aslında her ortamda içiliyor. Ama arkadaş ortamında daha fazla içiliyor.”

F.Sigara Kullanımında Çevrenin Etkisi

Üniversite öğrencilerinin sigara kullanımında sosyal öğrenmenin etkisini incelemek amacıyla yöneltilen “Sigara Kullanımında İçinde Yaşadığımız Çevrenin Sizin Üzerinizde Nasıl bir Etkisi Olduğunu Düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar kategorilere ayrılmış ve her bir öğrencinin sigara kullanımında çevrenin nasıl bir etkisi olduğu Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin Sigara Kullanımında Çevre Faktörü

Katılımcılar	K 1	K 2	K 3	K 4	K 5	K 6	E 1	E 2	E 3	E 4	E 5	E 6	E 7	E 8	E 9
Çevrenin etkisi var. Çevreden etkileniyorum.				X			X	X			X	X		X	X
Çevrenin herhangi bir etkisi yok.													X		

Tablo 6 incelendiğinde öğrencilerin sigara kullanımında çevrenin etkisi oldukça büyük. Bu gibi özellikler kategorileştirildiğinde çevrenin etkisi var etkileniyorum (f=14) çevrenin etkili olmadığı ifadesi (f=1) şeklinde takip edildiği görülmektedir.

Çevrenin etkisi var ve etkileniyorum görüşüne ait öğrencilerin örnek ifadeleri şunlardır:

K3 kişisi:“Çevre benim en can alıcı noktalarından biri. Örnek olarak ben sigarayı bırakmak istesem bile 2-3 arkadaşım içtiği için bu durum beni etkiliyor. Al sen de iç, sende yak bir sigara derken böyle gidiyor.Hâlbuki iki hafta içmemiştim. Çevre içmemi istiyor. Etkiliyor yani. Hani hele bir de ilk başladığında çevren bunu kabul eden bir çevreyse daha çok kolay anlaşıyorsun.”

K5 kişisi:“Bana göre de çevre büyük oranda etkiliyor. Toplumdan ya da arkadaş çevremden oldukça etkileniyorum.”

Çevreden etkilenmiyorum görüşüne ise bir kişinin örneği mevcut o da şöyle:

E7 kişisi:“Çevreden çok aile etkili bana göre. Yani aile bir kere öğrendiği zaman çocuğuna da güveni kalmıyor. Ailenin çocuğuna güveninin kalmaması da çocuk açısından olumsuz etkilenebiliyor.”

Öğrenciler toplum yargılarından korktuklarını belirten ifadeler de yer vermişlerdir. Bu ifadeler:

K2 kişisi:“Toplum beni etkiliyor. Bir ortama girdiğimde en kuytu köşeyi seçiyorum. Orada sigarayı gizlice içiyorum. Çünkü başkaları gördüğünde bu kız kapalı sigara içiyor. Diye kötü bakacaklarını biliyorum. O yüzden çevreden gizli olarak sigara içiyorum. Bana çevrenin etkisi bu şekilde.”

K5 kişisi: “Toplum beni aşırı etkiliyor. Güzel bir şey olmadığını bende biliyorum. Yolda bir bayanın elinde falan yakışmıyor. Onun için gezerken sigara içme gibi bir huyum yok. Sürekli olarak oturup kenarda içiyorum.”

G. Sigara Kullanımında Cinsiyetin Etkisi

Üniversite öğrencilerinin sigara kullanımında sosyal öğrenmenin etkisini incelemek amacıyla yöneltilen “Sigara Kullanımına Başlamanızda Cinsiyetin Etkili Olduğunu Düşünüyor Musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar kategorilere ayrılmış ve her bir öğrencinin sigara kullanımında cinsiyetin nasıl bir etkisi olduğu Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo7. Öğrencilerin Sigara Kullanımında Cinsiyetin Etkisi

Katılımcılar	K 1	K 2	K 3	K 4	K 5	K 6	E 1	E 2	E 3	E 4	E 5	E 6	E 7	E 8	E 9
Cinsiyetin etkisi vardır.		X	X	X		X							X		
Cinsiyetin etkisi yoktur.					X			X	X	X	X			X	X

Tablo 7 incelendiğinde genellikle kişiler, sigara kullanımında cinsiyetin etkisine katılmamışlardır. Bu faktörler kategorileştirildiğinde cinsiyetin etkisi vardır (f=5) ifadesini cinsiyetin etkisi yoktur ifadesi (f=7) takip ettiği görülmektedir.

Cinsiyetin etkisi yoktur görüşüne katılan öğrencilerin örnek ifadeleri:

E9 kişisi:“Hayır düşünmüyorum cinsiyetle alakası yoktur. Herkes sigara içebilir.”

E2 kişisi:“Bana göre cinsiyet ayrımı saçma. Herkes içer. Kimse kimsenin sigara içmesine karışamaz.”

Cinsiyetin etkisi vardır görüşüne katılan öğrencilerin örnek ifadeleri:

K1 kişisi:“Bayanlarda çok fazla. Geldiğim yerde de çok ama bir bayana yakışmıyor. Hoş durmuyor. Sonuçta ilerde biz anne olacağız. Ayrımcılık değil bayana görüntü olarak da yakışmıyor.”

E1 kişisi:“Bayanlar daha hanımefendi olmalı. Sakin olmalı. O yüzden kıza sigarayı yakıştıramam. Erkeğe de yakışmaz ama kız daha hanımefendi olduğu için kızlara yakıştırmıyorum.”

G. Sigara kullanımında Ebeveynlerin Eğitim Düzeylerinin Etkisi

Üniversite öğrencilerinin sigara kullanımında sosyal öğrenmenin etkisini incelemek amacıyla yöneltilen “Sigara Kullanımını Model Alırken ebeveynlerinizin Eğitim Düzeylerinin Etkili Olduğu Konusunda neler düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar kategorilere ayrılmış ve her bir öğrencinin sigara kullanımını model alırken ebeveynlerinin eğitim düzeylerinin etkisi Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Sigara Kullanımını Model Alırken Ebeveynlerin Eğitim Düzeylerinin Etkisi

Katılımcılar	K 1	K 2	K 3	K 4	K 5	K 6	E 1	E 2	E 3	E 4	E 5	E 6	E 7	E 8	E 9
Sigara kullanımında ailenin eğitimi etkili değildir.								X					X		
Sigara kullanımında ailenin eğitimi etkili değildir.	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X		X	X

Tablo 8 incelendiğinde öğrencilerin çoğu Sigara Kullanımını Model Alırken Ebeveynlerin Eğitim Düzeylerinin Etkisi konusunda eğitim düzeylerinin etkili olmadığı görüşüne katılmışlardır. Bu özellikleri kategorileştirildiğinde ailenin eğitimi etkili değildir ifadesinin (f=2) eğitim düzeyleri etkili değildir görüşü (f=13)’ün takip ettiği görülmektedir.

Eğitim düzeyinin etkili olmadığı görüşüne katılan öğrencilerin örnek ifadeleri ise şöyledir:

K1 kişisi:“Etkileyeceğini sanmam. Babam ilköğretim mezunu. Annem lise terk ama hani hep engellemeye çalıştılar. Kötü olduğunu anlatmaya çalıştılar. Ailem eğitimsiz olsa da sigaranın zararları konusunda bilinçlidirler.”

K2 kişisi:“Annem üniversite mezunu. Mesela o da içmiş. Eğitimle ilgisi olsaydı öncelikle annem içmezdi. Ama sigara içeriyor. O da çok uyardı. Pek fazla eğitim düzeyi ile ilgisi yok.”

Eğitim Düzeyinin Etkili Olduğu Görüşüne Katılanları İfadeleri de Şöyle:

E7 kişisi: “Babam lise mezunu, annem ilköğretim mezunu ve sigara içmiyorlar. Beni de bu konuda uyarıyorlar. Ailenin bu konuda bilinçli olması da önemlidir.”

E2 kişisi:“Aynı bence de. Babam lise mezunu içmez. Ve bilinçlidirler. Beni de sigara konusunda ikaz ederler.”

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Tütün, günümüz koşullarında dünyadaki önlenebilir ölüm nedenleri göz önünde tutulduğunda birinci sırada yer almaktadır. Tütünün tüketiminde en yaygın şekli standart sigaralar olup yirminci yüzyılda, dünya çapında yüz milyon insanı öldürdüğü tespit edilmiştir. Ayrıca her yıl 5,4 milyon ölüme yol açmakla beraber bu rakamın 2030 yılında 8 milyonu aşacağı düşünülmektedir (WHO, 2008); (Öğüş, Özdemir, Kara, Şenol, Çilli, 2004). Bu veriler konunun son derece ciddi bir öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Üniversite öğrencilerin sigara ile tanışma dönemleri incelendiğinde daha çok lise yıllarında sigaraya başladıkları görülmekle beraber sigara ile tanışma zamanlarının ilköğretim seviyesine kadar düştüğü bulunmuştur. Literatür incelendiğinde sigara ile tanışmanın genellikle ergenlik yıllarında olduğu belirtilmekle birlikte bu çalışma ile benzer bir şekilde Atak (2011) araştırmasındaki katılımcıların beşte birinin sigara ile tanışmasının ilköğretim dönemlerinde başladığını saptamıştır. Korkmaz ve arkadaşları (2013) yaptıkları araştırmalarında sigaraya başlama yaşının 10 yaş ve altında olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca Yıldırım ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan çalışma ile uyumlu olarak, engelli bireyler üzerinde yaptıkları araştırmalarında katılımcıların %57,4'ünün ilköğretim yıllarında sigara kullanımına başladığını bulmuşlardır. Bu bulgular da ilköğretim yıllarının, sigara ile tanışma ve bu davranışı rol model olarak sürdürme açısından riskli bir dönem olduğunu ortaya koymaktadır.

Öğrencilere sigara ile tanışma boyutu ile ilgili yöneltilen “sigara ile nasıl tanıştınız?” sorusuna verilen cevaplarda, kategorilere göre frekanslara bakıldığında öğrencilerin sigara ile en çok tanışma öyküleri sırasıyla: arkadaş ortamı (f= 14), psikolojik veya ailevi sorunlar (f= 4), aile ortamı (f=2), merak/ deneme (f=2), bir gruba ait olma ihtiyacı(f=3), çevre etkisi (f=1), sınav stresi (f=1) şeklinde sıralanmıştır.

Sigara ile tanışma faktörleri arasında en fazla yer alan arkadaş ortamı incelendiğinde sigara kullanmanın nedenleri arasında dışlanma korkusu ve arkadaşlar tarafından deneme ortamının sunulmasının etkili olduğu bulunmuştur. Sigara ile tanışmada en etkili faktörlerden birisinin arkadaş ortamı olduğu bulgusu çeşitli çalışmalar tarafından desteklenmektedir (Pekşen, Canbaz, Sünter, Tunçel, 2005); (Kutlu, Marakoğlu, Çivi, 2005); (İlhan, Aksakal, İlhan, Aygün, 2005); (Mayda, Tufan, Baştaş, 2007); (Kara, Yıldırım-Baş, Açıkalm, 2011); (Hassoy Ergin, Davas, Durusoy, Karababa, 2011); (Çivi ve Şahin, 1991). Sigara ile tanışma yaşının ilköğretim yaşına kadar düşmesi, sigaraya karşı eğitimin ilköğretim yıllarından önemini artırmaktadır (Doğan ve Ulukol, 2010). Öğrencilerin sigara ile tanışma faktörlerinden bir diğeri ise psikolojik sorunlar ve aile sorunlarıdır. Hassoy ve arkadaşları (2011) benzer bir şekilde üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmalarında sigara içenlerin sigaraya başlamada tetikleyici faktör olarak psikolojik sorunlar, stres ve duygusal boşluk olarak saptamışlardır. Ayrıca Slopen ve arkadaşları (2013) bu çalışma ile benzer olarak ailevi sorunlara sahip olanların sigara kullanma olasılığının yüksek olduğunu bulmuşlardır. Öğrencilerin sigara ile tanışmalarında etkili olan bir diğer faktör ise aile ortamıdır. Berk ve arkadaşları (2007)'ye göre kardeşi sigara içenlerin içmeyenlere oranla istatistik olarak anlamlı bir şekilde daha fazla sigara içtikleri saptanmıştır. Talay ve arkadaşları (2008) bu araştırma ile uyumlu bir biçimde üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmalarında sigara içenlerin içmeyenlere göre annelerinin, babalarının, kardeşlerinin ve tüm aile bireylerinin sigara içme sıklığının daha fazla olduğunu bulmuşlardır. Kara ve arkadaşları (2011) ve Bedir ve arkadaşları (2011) tarafından yapılan çalışmalarda aile bireylerinde sigara içen kişinin bulunmasının sigaraya başlamada etkili olduğunu bulmuşlardır.

Sigara ile tanışma öykülerinden dördüncü olarak merak/deneme kategorisi yer almaktadır. McArdele ve arkadaşları (1998); Kelleci ve arkadaşları (2011) ve Çivi ve Şahin (1991) yaptıkları çalışmalarda benzer bir biçimde merakın sigaraya başlamada etkili bir unsur olduğunu bulmuşlardır. Vatan ve arkadaşları (2009), Korkmaz ve arkadaşları (2013), Ulukoca ve arkadaşları (2013) sigaraya başlama nedenleri olarak merak duygusunun etkili olduğunu saptamışlardır. Sigara ile tanışma öykülerinden beşinci kategori olarak bir gruba ait olma ihtiyacı bulunmuştur. Bu bulgu ile uyumlu olarak Kelleci ve arkadaşları (2011) de araştırmalarında sigaraya başlama nedenlerinden birisinin de sosyal kabul görme ihtiyacından oluştuğunu saptamışlardır. Sigara ile tanışma öykülerinden altıncı kategori çevre etkisi olarak saptanmıştır. Mayda ve arkadaşları (2010) tarafından yapılan araştırmada da bu çalışma ile uyumlu bir biçimde sigaraya başlama nedenleri arasında çevre etkisinin olduğu bulunmuştur.

Sigara ile tanışma öykülerinden son kategori olarak da sınav stresi bulunmuştur. Zunhammer ve arkadaşları (2014) bu çalışmadan farklı olarak sınav stresi döneminde nikotin tüketiminde anlamlı bir değişiklik gözlenmediği bulunmuştur. Arbak ve arkadaşları (2000) ve Ansari (2012) yaptıkları çalışmada sigaraya başlamada stres faktörünün etkili olduğunu bulmuşlardır. Bu bağlamda çalışmanın sonucu ile paralellik göstermektedir.

Öğrencilere sigarayı içtikleri ortamlar ile ilgili olarak yöneltilen “Sigarayı Hangi Ortamlarda Daha Çok İçiyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar, kategorileştirildiğinde öğrencilerin sigarayı en çok kullandıkları ortamların sırasıyla arkadaş ortamı (f=7), stresli ortam (f=4) ve alkol veya müzikli ortam ise (f=2) olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin sigarayı en çok arkadaş ortamında kullandıkları görülmektedir. Tin-Arslan ve arkadaşları (2016) bu bulgu ile paralel bir şekilde ve Çilingir ve arkadaşları (2012) arkadaş ortamında bulunmanın sigara tüketimini artırdığını bulmuşlardır. Yine bu bulguyu destekleyen bir başka araştırma sonucuna göre öğrencilerin arkadaş çevrelerinde sigara içenlerin bulunmasının sigara kullanma durumları üzerinde etkili olabilir (Çalışkan, 2015).

Öğrencilerin sigara kullanmalarını tetikleyen ortam olarak ikinci sıra stresli ortam olarak bulunmuştur. Berk ve arkadaşları (2007), Talay ve arkadaşları (2008); Kara ve arkadaşları (2011); Topçu ve arkadaşları (2014) tarafından yapılan çalışmalar araştırma sonucunu desteklemektedir.

Öğrencilerin en çok sigara içtikleri ortam bakımından son sırada alkol veya müzikli ortam olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu ile paralel nitelikte Talay ve arkadaşları (2008) yaptıkları çalışmada alkollü alanlarda sigara içme sıklığının daha fazla olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca Sepe ve arkadaşları (2002) bar ve gece kulüpleri gibi müzikli ortamların arkadaş etkisi ile birlikte sigara kullanımına teşvik edici olduğunu saptamışlardır.

Öğrencilerin medyadan model alma durumları ile ilgili olarak yöneltilen “Sigara Kullanımında Medyadan Birisini Model Almakta Mısınız?” sorusuna verilen cevapların model almamaktayım (f=11) ve diğeri medyadan model almamaktayım (f=4) şeklinde kategorileştirildiği görülmektedir.

Öğrencilerin medyadan birisini model almama durumları en fazla ifade edilen kategori olarak bulunmuştur. Bu görüşteki öğrencilerin medyanın sigara bağımlılığına yönelik önleyici bir rolü olduğunu ve model olarak medyanın değil de daha çok aile ve arkadaş gruplarının etkili olduğunu savunmaktadırlar. CDC, 2005 raporu bu çalışmayla uyumlu olarak medya unsurlarının sigara içme davranışını etkilemediğini bulmuştur. Flynn ve arkadaşları (1995) tarafından yapılan çalışmada gençlik dönemi boyunca iyi hedeflenmiş, yoğun ve uzun süreli medya programlarının sigara kullanımının önlenmesinde önemli olduğu bulgusu araştırma sonucunu desteklemektedir.

Öğrencilerin medyadan birisini model alma durumları da kategori olarak tespit edilmiş olup araştırmada üniversite öğrencilerinin sigara kullanımında televizyondaki film ve dizi karakterlerinden model aldıkları ortaya çıkmıştır. Berk ve arkadaşları (2007)'de bu çalışma ile uyumlu olarak çalışmalarında öğrencilerin sigaraya başlama nedenlerinde televizyondan etkilenenlerini ve medyadaki ünlü birisinden model alanlarını saptamışlardır. Yine Boyacı ve arkadaşlarının (2003) üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları bir araştırmada sigara içme konusunda model alma davranışı ile ilgili olarak reklamların özendirici bir etkiye sahip olduğunun ve medya okuma tarzının etkili olduğu sonuçları bu araştırmayı desteklemektedir. Bir başka uyumlu çalışma olarak Herken ve arkadaşları (2000) tarafından yapılan araştırmada gençlerin medyadan örnek aldıkları sanatçı, futbolcu, film yıldızı sigara kullanan erkek ve kızların daha fazla sigara kullandıkları bulunmuştur.

Öğrencilerin sigara bağımlılığında sosyal öğrenmenin etkisini incelemek amacıyla yöneltilen “Sigara Kullanımında Aileden Birisini Model Almakta Mısınız?” sorusuna verdikleri cevaplarda öğrencilerin daha çok aileden etkilendikleri saptanmıştır ve sigara kullanımında aileden birisini model alan (f=11) ve aileden model almayanlar (f=4) şeklinde bulunmuştur.

Öğrencilerden elde edilen bulgulara göre sigara kullanımında aileden birisini model almaktayım kategorisi yüksek olup, aile üyelerinden anne, baba, kardeş, dayı, abla, abi, enişteyi model aldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgularla uyumlu olarak; Hops ve arkadaşları (1990) anne-babanın sigara kullanımı ile çocuğun sigara kullanımı arasında bir ilişkinin olup olmadığını araştırdıkları çalışmalarında, anne ve babanın alkol ve sigara kullanmasının çocukların alkol ve sigara kullanması üzerine etkili olduğunu saptamışlardır. Kara ve arkadaşları da (2011) bu araştırma ile paralel olarak araştırmalarında üniversite öğrencilerinin sigara kullanımında en etkili faktörün ailesinin de sigara tüketmesi olduğu sonucunu bulmuşlardır.

Öğrencilerin aileden birisini model almama durumları ise diğer bir kategoridir. Bu görüşü savunan öğrencilerin kendi seçimleri ile, arkadaş etkisi ile ve kişisel problemlerden dolayı sigara kullanmaya başladıkları bulunmuştur. Bu sonuçla uyumlu olarak; Durmaz (2004), Çapık ve Özbıçakçının (2007) üniversite öğrencileri üzerinde yapmış oldukları araştırmalarda da aile bireylerinde sigara kullanımı ile sigara bağımlılık düzeyleri arasında ilişki bulunmamıştır. Sağar (2014) tarafından yapılan araştırmada da benzer bir biçimde katılımcıların anne ve babalarının sigara içme sıklıkları ile kendilerinin sigara bağımlılığına ilişkin tutumları arasında fark anlamsız bulunmuştur.

Üniversite öğrencilerinin sigara kullanımında sosyal öğrenmenin etkisini incelemek amacıyla yöneltilen “Sigara Kullanımında Arkadaşlarınızı Model Almakta Mısınız?” sorusuna verdikleri cevaplar kategorileştirildiğinde öğrencilerin arkadaşlarını beni etkiliyor ve onları model olarak alıyorum ifadesinin ön plana çıktığı görülmektedir. Öğrencilerin sigara bağımlılığında en fazla arkadaşlarından etkilendikleri ve onları model aldıkları saptanmıştır. Bu çalışma ile benzer olarak Açıknel ve arkadaşları (2004), Ceylan ve arkadaşları (2005), Atak (2011), Kara ve arkadaşları (2011), Bedir ve arkadaşları (2011), Korkmaz ve arkadaşları (2013), sigara bağımlılığında model alma bakımından arkadaş etkisinin olduğunu bulmuşlardır.

Üniversite öğrencilerinin sigara kullanımında çevrenin büyük bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Bu çalışma ile uyumlu olarak Mayda ve arkadaşları (2010) tarafından yapılan araştırmaya göre sigara ve alkole kullanımında çevrenin etkili olduğu saptanmıştır.

Üniversite öğrencilerinin “Sigara Kullanımına Başlamanızda Cinsiyetin Etkili Olduğunu Düşünüyor Musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre cinsiyetin etkisi vardır cinsiyetin etkisi yoktur ifadesi olup, öğrencilerin sigara kullanımında cinsiyetin etkisine katılmadıkları sonucu bulunmuştur. Literatür incelendiğinde

cinsiyetler arasında farkların olduğu çalışmalar mevcuttur. Harrell ve arkadaşları (1998) tarafından yapılan araştırmada erkeklerin sigara içme oranlarının kızlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Yazıcı ve Şahin (2005), üniversite öğrencilerinin sigara içme statüleri ile sigara içme tutumları arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada, cinsiyet değişkenine göre kızların ve erkeklerin sigara içme tutumları arasında anlamlı bazı farklılıklar olduğunu saptamıştır. Kelleci ve arkadaşları da (2011) benzer bir biçimde cinsiyetler arasında anlamlı farklılıklar bulmuştur.

Literatürde cinsiyetlerin etkili olmadığına dair araştırmalar da mevcuttur. Pekşen ve arkadaşları (2005) ve Sağar (2014) araştırmalarında sigara içen ve içmeyen katılımcılar arasında cinsiyetin etkili olmadığını bulmuşlardır.

Üniversite öğrencilerine yöneltilen “Sigara Kullanımını Model Alırken ebeveynlerinizin Eğitim Düzeylerinin Etkili Olduğu Konusunda neler düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar ailenin eğitim düzeyi etkilidir ve eğitim düzeyleri etkili değildir şeklinde kategorileştirilmiş olup sigara kullanımında model alırken ebeveynlerin eğitim düzeylerinin etkili olmadığı görüşü öne çıkmıştır. Bu çalışma ile uyumlu olarak, Ceylan ve arkadaşları (2005) ve Çapık ve Özbıçakçı (2007), sigara kullanma alışkanlığı ile anne baba eğitim durumları arasında anlamlı bir fark olmadığını tespit etmişlerdir. Çapık ve Çingil (2013) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise anne eğitimi ilköğretim ve altı olanların daha az sigara kullandığı, baba eğitimi ilk öğretim ve altı olanlar daha fazla sigara kullandığı sonucu bulunmuştur. Bu bulgu bu araştırmada bulunan sonuç ile tutarlılık göstermemektedir.

KAYNAKÇA

- Açıkel, C. H., Kılıç, S., Uçar, M., Yaren, H. ve Türker, T. (2004) “Sağlık Astsubay Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinde Sigara İçme Durumu ve Etki Eden Faktörler”, TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 3(8), ss.178-185.
- Ansari, U. (2012). Causes of Smoking Habit Among The Teenagers. Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business. January, VOL 3, NO 9.
- Arbak, P., Erdem, F., Karacan, Ö. ve Özdemir, Ö. (2000) “Düzce Lisesi Öğrencilerinde Sigara Alışkanlığı”, Solunum, 2, ss.17-21.
- Atak, H. (2011). Yetişkinliğe Geçiş Yıllarında Sigara İçme Davranışının Psikososyal Belirleyicileri ve Sigara İçmenin Yaşam Doyumu ve Öznel İyi Oluşla İlişkisi. Klinik Psikiyatri: 14:29-43
- Atkinson, R., Atkinson, C.R., Smith, E.E., Bem, D.J., and Nolen-Hoeksema, S. (1996). Psikolojiye Giriş. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Bedir, S., Polat, D. ve Tural Dikmen, A. (2011). Atatürk Üniversitesi Narman Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin Sigara Kullanımını Etkileyen Faktörler. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 25, Sayı: 2
- Bayhan, V. (1997). Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Beck, A.T., Wright, F.D, Newman, C.F, & Liese, B.S. (1993). Cognitive Therapy of Substance Abuse. New York: Guilford.
- Bektaş, M., ve Öztürk, C. (2012). “Sigara Kullanımı Önleme Programının Geliştirilmesi ve Programın Etkinliğinin Değerlendirilmesi”, Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, C.34, S.12, İzmir, s.3

- Berk, S. Doğan, Ö.T. ve Nur, N. (2007). Ağrı-Doğubayazıt'da Lise Öğrencilerinin Sigara İçme Alışkanlıkları ve Sigaraya Karşı Tutumları. C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi 29 (4): 149-155.
- Boyacı, H., Çorapçıoğlu, A., Ilgazlı, A., Başyigit, İ. ve Yıldız, F. (2003). Kocaeli Üniversitesi Öğrencilerinin Sigara İçme Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi. Solunum Hastalıkları; 14: 169-175
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). Bilimsel araştırma yöntemleri (4.baskı). Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC). (2005). MMWR Morb Mortal Wkly Rep. (2005). Tobacco Use, Access, and Exposure to Tobacco in Media Among Middle and High School Students --- United States, Apr. 1;54(12):297-301
- Ceylan, E., Yanık, Medaim ve Gencer, M. (2005) "Harran Üniversitesi'ne Kayıt Yaptıran Öğrencilerin Sigaraya Karşı Tutumlarını Etkileyen Faktörler", Toraks Dergisi, Cilt:6, Sayı:2, ss.144-150.
- Cimete G. (2000). Adölesanlarda madde kullanımı. Hemşirelik Forumu, 5(1). 2-9.
- Cloyton, S. (1991). Genderdifferences in psycho - social determinants of Adolescent smoking. J Sch Health. 61(3):115-20.
- Çalışkan Ş. (2015). Üniversite öğrencilerinin sigara kullanımı etkileyen faktörler. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 22.
- Çapık, C. ve Özbuçakçı, Ş. (2007) "Hemşirelik Yüksekokulu Öğrencilerinin Sigara Bağımlılık Düzeyleri ve etkileyen Etmenler", Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. Cilt: 4 Sayı: 2.
- Çilingir D, Hintistan S, Öztürk H. Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin sigara kullanma alışkanlıkları ve etkileyen faktörler. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 2012; 1.
- Çivi, S. ve Şahin, T. H. (1991) "Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Sigara Konusundaki Bilgi, Tutum ve Davranışları", Aile ve Toplum Dergisi, sayı:1, Cilt:1, Yıl:1, ss.49-52.
- Doğan D.G., Ulukol B. (2010). Ergenlerin Sigara İçmesini Etkileyen faktörler ve Sigara Karşıtı İki Eğitim Modelinin Etkinliği, İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, Sh:179-85.
- Durmaz, A., (2004) Üniversitelerde Hemşirelik Eğitimi Alan Öğrencilerin Sigara Kullanımı ve Kişilik Özelliklerinin Saptanması, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Erbaydar, T., Lawrence S., Dagli E., Hayran O., Collishaw N.E. (2005). Influence of social environment in smoking among adolescents in Turkey. Eur J Public Health; 15:404-410.
- Ersoy, Ö. (2015). Kahramanmaraş İl Merkezindeki Lise Son Sınıf Öğrencilerinde Madde Bağımlılığı ve Etkileyen Faktörler. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı.
- Flynn, B.S., Worden, J.K., Secker- Walker, R.H., Badger, G.J. & Geller, B.M. (1995). Cigarette Smoking Prevention Effects of Mass Media and School Interventions Targeted to Gender and Age Groups. Journal of Health Education, 26(2)45-51.

- Harrell, J.S., Bangdiwala, S.I., Deng, S., Webb, J.P., Bradley, C. (1998). Smoking initiation in youth: The roles of gender, race, socioeconomic, and developmental status. *Journal of Adolescent Health*. Volume 23, Issue 5, November, Pages 271–279.
- Hassoy, H., Ergin, I., Davas, A., Durusoy, R. ve Karababa, A.O. (2011). Sağlık Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinde Sigara, Nargile, Sarma Tütün Kullanımını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Öğrencilerin Sigara, Nargile, Sarma Tütüne Başlama ve Sürdürme Konusundaki Görüşleri. *Solunum*: 13(2): 91–99
- Herken, H., Özkan, İ., Çilli, S.A., Telcioğlu, M., Kucur, R. (2000). Sigara Kullanma Davranışında Sosyal Öğrenmenin Etkisi. *Bağımlılık Dergisi*. 1(1). 38-40.
- Hops, H., Tildesley, E., Lichenstein Ary, D. ve Sherman, L. (1990) “Parent- Adolescent Problem Solving Interactions and Drug Use”, *Am J Drug Alcohol Abuse*, 16, ss.239-258.
- İlhan F, Aksakal NF, İlhan MN, Aygün R. (2005). Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Sigara İçme Durumu. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*. 4(4):188-198.
- Kara, S., Yıldırım-Baş, F. ve Açıkalın, C. (2011). Sigara içme davranışları ve etkili faktörler: Tıp ve Diş Hekimliği Fakültelerinin ilk ve son sınıf öğrencileri üzerinde çalışma. *Smyrna Tıp Dergisi Araştırma Makalesi*
- Kaşıkçı, Ş. (2014). Ergenlik Döneminde Riskli Sağlık Davranışları. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kelleci, M., Gölbaşı, Z., İnal, S. ve Kavakcı, Ö. (2011). Sigara İçen ve İçmeyen Üniversite Öğrencilerinin Stresle Başa Çıkma Tarzları: Cinsiyetin Etkisi. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*. 34: 9-16.
- Koç, M. (2004). Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 17 Yıl: 2004/2 (231-256 s.)*
- Korkmaz, M., Ersoy, S., Özkahraman, Ş., Taşçı-Duran, E., Çetinkaya-Ulusoy, E., Orak, S. ve Orhan, H. (2013). Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencilerinin tütün mamulleri-alkol kullanım durumları ve sigaraya yaklaşımları. *S.D.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*: 20(2)/34-42.
- Kulaksızoğlu, A., (2000). Ergenlik Psikolojisi. Remzi Kitabevi. İstanbul: 3.Basım.
- Kulaksızoğlu A., (2001). Ergenlik Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kutlu, R., Marakoğlu, K. ve Çivi, S. Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Hemşirelerinde Sigara İçme Durumu Ve Etkileyen Faktörler. *C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi* 27 (1): 29 – 34.
- Lahiri, K. ve Song, J. (2000). The effect of smoking on health using a sequential self-selection model. *Health Economics*, vol. 9, issue 6, pages 491-511
- Mayda S.A., Tufan N, Baştaş S. (2007). Düzce Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Sigara Konusundaki Tutumları ve İçme Sıklıkları. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*. 6(5):364-370.
- Mayda S.A., Gerçek, Ç.G., Gümüş, G., Demir, S., Deniz, M., Sürücü, Z.P., Konuk, M., Türkmaya, M., Taner, H. (2010). Düzce Üniversitesi ‘Orman fakültesi öğrencilerinde sigara, alkol ve madde kullanımı sıklığı ve kullanmaya başlama nedenleri. *Düzce Tıp Dergisi*, 12(3): 7-14. <http://www.tipdergi.duzce.edu.tr/dosya/20103/2.pdf> 4 Nisan 2013 tarihinde alınmıştır.
- McKee SA, Maciejewski PK, Falba T, Mazure CM. (1998). Sex differences in the effects of stressful life events on changes in smoking status. *Addiction*: 98: 847-55.

- Ögel K, Tamar D. (1997). Uyuşturucu madde kullanımının aile üstüne etkisi. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Öğüş C, Özdemir T, Kara A, Şenol Y, Çilli A. (2004). Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Dönem I ve VI Öğrencilerinin Sigara İçme Alışkanlıkları. *Akciğer Arşivi*; 5:139-142.
- Özbay, H., Öztürk, E. (1992). *Gençlik*. İstanbul: İletişim Yayıncılık A.S.
- Özcebe, H. (2008). “Gençler ve Sigara”, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara, s.10.
- Özlu T., (2002). Sigara hakkında bilmek istedikleriniz. Beyaz Yayınları, İstanbul.
- Pekşen, Y., Canbaz, S., Sünter, A.T., ve Tunçel, E.K. (2005). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinde Sigara İçme Sıklığı ve Etkileyen Faktörler. *Bağımlılık Dergisi*: 6: 111-116
- Peterson F.L., Walker L., Whatt T.J., Rheinboldt K., White C., Hogkinson M. (2003). Evidence – based sexualit yeduction. American Public Health Association. Annual Conference San Francisco, California. <http://apha.confex.com/apha/responses/131am/397.doc> 16.03.2005 tarihinde alınmıştır.
- Pıçakçıfe M., Keskinoglu P., Bayar B., Bayar K. (2007). Muğla sağlık yüksekokulu öğrencilerinin sigara içicilik sıklığı ve içiciliği arttıran nedenler. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*. 6:4.
- Sağar, M.E. (2014). Lise Öğrencilerinin Madde Bağımlılığına Yönelik Tutumları İle Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Sepe, E., Ling, P.M., Glantz, S.A. (2002). Smooth Moves: Bar and Nightclub Tobacco Promotions That Target Young Adults. *American Journal of Public Health*: March 2002, Vol. 92, No. 3, pp. 414-419.
- Sloven, N., Kontos, E.Z., Ryff, C.D., Ayanian, J.Z., Albert, M.A. ve Williams, D.R. (2013). Psychosocial stress and cigarette smoking persistence, cessation, and relapse over 9–10 years: a prospective study of middle-aged adults in the United States. *Cancer Causes Control* DOI 10.1007/s10552-013-0262-5
- Talay, F., Kurt, B. ve Tuğ, T. (2008). Eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği öğrencilerinde sigara içme alışkanlıkları ve ilişkili faktörler. *Tüberküloz ve Toraks Dergisi*. 56(2): 171-178
- Tin-Arslan, Y., Pirinççi, S., Okyay, P., Kacar-Döger, F. (2016). Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Birinci Sınıf Öğrencilerinde Sigara Kullanımı ve İlişkili Faktörler. *Meandros Medical Journal*: 17:146-52
- Topçu, B., Ünsal, C., Gazeloğlu, C. ve Aktaş, S. (2014). Kapalı Mekanlarda Sigara İçme Yasağı ve Üniversite Öğrencilerinin Sigara İçme Alışkanlıkları Üzerine Etkisi. *Int J Basic Clin Med*. 2(1):24-31
- Ulukoca, N., Gökgöz, Ş. ve Karakoç, A. (2013). Kırklareli Üniversitesi Öğrencileri Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Sıklığı. *Fırat Tıp Dergisi/Fırat Med J*.18(4): 230-234

- Vatan, İ., Ocakoğlu, H. ve İrgil, E. (2009). Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Sigara İçme Durumunun Değerlendirilmesi. TAF Prev Med Bull. 8(1): 43-48
- Yavuzer, H. (1999). Çocuk psikolojisi, 18. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazıcı, H. ve Şahin, M. (2005) “Üniversite Öğrencilerinin Sigara İçme Tutumları İle Sigara İçme Statüleri Arasındaki İlişki”, Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt:13, No:2, ss.455-466.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (6. Baskı). Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yıldırım, E., Yıldız, A., Mutluay, F. ve Alğun, C. (2015). Engelli Bireylerde Sigara Kullanımının Değerlendirilmesi. Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal, Vol 1, No Supply 1.
- Yörükoğlu A., (2007). Gençlik çağı, ruh sağlığı ve ruhsal sorunları. Özgür Yayınları, Ankara.
- Zunhammer, M., Eichhammer, P., Busch, V. (2014). Sleep Quality during Exam Stress: The Role of Alcohol, Caffeine and Nicotine. PLoS ONE 9(10): e109490. doi:10.1371/journal.pone.0109490.
- World Health Organization. (2008). WHO Report On The Global Tobacco Epidemic, Brazil.